

تحول در سیاست تحریمی آمریکا: از ابزار بازدارندگی تا جنگ (با تأکید بر رویکردهای رسانه‌ای)*

ناصر پورحسن^۱

چکیده

تحریم، به بخشی جدایی‌ناپذیر از سیاست بین‌الملل تبدیل شده است. آمریکا بیش از سایر کشورها، به تحریم به‌عنوان ابزار سیاست خارجی خود متوسل می‌شود. هدف این مقاله تبیین وجوه گوناگون استفاده ابزاری آمریکا از تحریم علیه دیگر کشورهاست. در این راستا، پرسش اصلی مقاله عبارت است از: وجوه استفاده آمریکا از تحریم به‌عنوان ابزار سیاست خارجی خود در عرصه بین‌المللی چیست؟ فرضیه مقاله نیز اینگونه صورت‌بندی شده است: «آمریکا با استفاده از ظرفیت‌های مختلف خود، تلاش می‌کند به‌صورت غیرحقوقی و با اهداف سیاسی، رژیم بین‌المللی تحریم‌ها را ایجاد و آن را به ابزار مهم حکمرانی خود در عرصه بین‌المللی تبدیل کند». روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد جایگاه تحریم در سیاست خارجی آمریکا، از ابزار بازدارندگی و تغییر رفتار به سلاح تغییر رژیم‌های مخالف و جنگ، در حال دگرگونی است. با توجه به افزایش دامنه تحریم‌های آمریکا و کاهش جایگاه این کشور در نظام بین‌الملل، ایجاد باشگاهی از کشورهای تحریم شده می‌تواند رژیم بین‌المللی تحریم‌های آمریکا را تضعیف کند و به‌عنوان مانعی در تبدیل شدن تحریم به ابزار حکمرانی جهانی آمریکا عمل کند. رسانه‌های برون‌مرزی صداوسیما در ایجاد همگرایی بین کشورهای تحریم شده برای ایجاد «باشگاه کشورهای تحریم شده» و هم‌نو کردن افکار عمومی جهان و نهادهای بین‌المللی در این خصوص، می‌توانند مؤثر واقع شوند.

واژه‌های کلیدی: آمریکا، تحریم، ایران، چین، روسیه، باشگاه رسانه‌ای.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۶

* این مقاله، مستخرج از یک طرح پژوهشی است که به سفارش پژوهش‌های کاربردی معاونت برون‌مرزی صداوسیما و توسط نگارنده مقاله انجام شده است.

۱. دانشیار علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت‌الله بروجردی، بروجرد، ایران.

Na.pourhassan@abru.ac.ir

DOI: 10.22034/IMRL.2022.366014.1148

مقدمه

استفاده از تحریم به‌عنوان یکی از مسبوق به سابقه‌ترین ابزارهای سیاست خارجی؛ طی دو دهه اخیر با توجه به در هم‌تنیدگی جهان، بیشتر مورد توجه قرار گرفته و متحول شده است. تحریم به حوزه اقتصادی محدود نشده بلکه حوزه‌های مختلف از نظامی تا علمی، پزشکی و ورزشی را در بر گرفته است. از نظر کمی و کیفی، آمریکا بیش از هر کشوری، از تحریم علیه دیگر کشورها استفاده کرده است. تحریم در حال تبدیل شدن به مهمترین ابزار سیاست خارجی این کشور علیه دیگر کشورها است و به یکی از ابزارهای حکمرانی جهانی آمریکا تبدیل شده است (Rosenberg, 2016: 9). روند تحولات سیاست بین‌الملل، به‌ویژه روند موضوع هسته‌ای جمهوری اسلامی و نیز بحران اوکراین و حتی انسداد دارایی نه و نیم میلیارد دلاری دولت افغانستان توسط آمریکا (Mohsin, 2021) نشان‌دهنده آن است که تحریم‌ها بخش مهمی از سیاست بین‌الملل را تشکیل می‌دهند و فهم سیاست بین‌المللی بدون تحلیل تحریم‌های آمریکا امکان‌پذیر نیست. عرصه سیاست بین‌الملل از یکسو، شاهد تلاش آمریکا برای ایجاد رژیم بین‌المللی تحریم‌هاست و از سوی دیگر مقاومتی جدی در برابر این رویکرد در حال شکل‌گیری است. بنابراین، فهم وجوه گوناگون استفاده آمریکا از تحریم به‌ویژه از منظر رسانه‌ای، امری بایسته برای پژوهش علمی است. لذا، مطالعه علمی - رسانه‌ای ابعاد استفاده ابزاری از تحریم، مورد توجه این پژوهش است. علاوه بر این، تحریم‌های آمریکا تداوم دارد از این رو ضروری است که مورد مذاقه علمی قرار گیرد. در عصری که به‌رغم روشننگری شبکه‌هایی چون پرس‌تی‌وی، سحر، العالم و راشا تودی، برخی رسانه‌های بین‌المللی و بخشی از شبکه‌های اجتماعی می‌کوشند تحریم‌های مذکور را توجیه کنند، تبیین دقیق تحریم‌ها از نظر ابعاد و آثار و پیامدهای آنها برای استفاده در رسانه‌ها به‌ویژه رسانه‌های برون‌مرزی صداوسیما بسیار ضروری است.

پرسش اصلی مقاله این است که وجوه استفاده آمریکا از تحریم به‌عنوان ابزار سیاست خارجی خود در عرصه بین‌المللی چیست؟ فرضیه مقاله نیز اینگونه صورت‌بندی می‌شود: آمریکا با استفاده از ظرفیت‌های مختلف خود، تلاش می‌کند به‌صورت غیرحقوقی و با اهداف سیاسی، رژیم بین‌المللی تحریم‌ها را ایجاد و آن را به ابزار مهم حکمرانی خود در عرصه بین‌المللی تبدیل کند. جایگاه تحریم در سیاست خارجی آمریکا، از ابزار بازدارندگی و تغییر رفتار به سلاح تغییر رژیم‌های مخالف در حال دگرگونی است. بازه زمانی این مقاله ۲۰۰۹-۲۰۲۲ انتخاب شده است زیرا از آغاز دوره ریاست جمهوری باراک اوباما در سال ۲۰۰۹ تاکنون، راهبرد تحریم در سیاست

خارجی دولت آمریکا جایگاه مهمی داشته است. قلمرو مکانی پژوهش تمامی کشورهاست. هرچند برخی کشورها مانند ایران، کره شمالی، روسیه، ونزوئلا، روسیه و بلاروس بیشتر مورد تأکید قرار خواهند گرفت. داده‌های خام این پژوهش از منابع کتابخانه‌ای و وبگاه‌های اینترنتی معتبر گردآوری و به روش توصیفی-تحلیلی واکاوی می‌شوند.

پیشینه پژوهش

درباره تحریم‌های آمریکا، پژوهش‌های بسیار مختلفی انجام و از زوایای گوناگون سیاسی، اقتصادی و حقوقی بررسی شده است. نوری (۱۳۹۹) تکوین و تکامل تحریم‌های مالی در سیاست خارجی آمریکا را بررسی کرده است. یافته‌های پژوهشگر مذکور حاکی از آن است که انحصار تحریم‌های مالی توسط آمریکا و جایگاه محوری دلار در دنیای جهانی شده اقتصاد، تحریم‌های مالی را به ابزار اصلی سیاست خارجی آمریکا تبدیل کرده است. رحمانی و جعفری (۱۳۹۸) تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه ایران را در چارچوب حقوق بین‌الملل بررسی کرده‌اند. یافته‌های مقاله آنان نشان می‌دهد که اعمال تحریم‌های یکجانبه آمریکا بدون مجوز شورای امنیت علیه جمهوری اسلامی، نقض حقوق بین‌الملل است. دانیل درزنر در مقاله «حکمرانی اقتصادی در عصر ترامپ»^۱، جایگاه تحریم‌ها در حکمرانی اقتصادی آمریکا در دوره ترامپ را تحلیل کرده است. به نظر وی، تحریم در سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰ در سیاست خارجی آمریکا از ابزار بازدارندگی به ابزار جنگ تغییر کارکرد داده است (Drezner, 2019). در مجموعه مقالاتی که ذیل کتاب: «ابزارهای جدید جنگ‌افزار اقتصادی؛ آثار و اثربخشی تحریم‌های مالی معاصر آمریکا»^۲ منتشر شده، مواردی که ترامپ به ابزار تحریم متوسل شده، بررسی شده است (Rosenberg and et al, 2021). در مجموعه مقالات کتاب «تحریم به‌مثابه جنگ»^۳ مصادیق گوناگون تحریم علیه کشورهایی چون یوگسلاوی، کره شمالی، زیمبابوه، عراق، سوریه، ایران، روسیه و چین بررسی شده است. برخی از مقالات کتاب مذکور مواردی را نیز که تحریم به گرسنگی دادن شهروندان کشورهای تحریم شونده (به‌عنوان یکی از مصادیق جنایت علیه انسانیت) تبدیل شده است، تحلیل کرده‌اند (Stuart and Ness, 2022). هر کدام از پژوهش‌های

1. Drezner, Daniel W. (2019), «Economic Statecraft in the Age of Trump
2. The New Tools of Economic Warfare, Effects and Effectiveness of Contemporary U.S. Financial Sanctions
3. Sanctions as war

مذکور یکی از وجوه تحریم را بررسی کرده‌اند اما در این مقاله پس از بررسی مفهوم و ساختار رژیم تحریم‌ها، وجوه مختلف تحریم و تحول آن در سیاست خارجی آمریکا بررسی می‌شود. در هیچکدام از مقالاتی که به روش انتقادی بررسی شده‌اند، وجوه گوناگون تحریم در سیاست خارجی آمریکا تجمیع و تحلیل نشده و تحول کاربرد ضدحقوق بین‌المللی آن تبیین نشده است. نوآوری و وجه تمایز این مقاله، برطرف کردن خلاء پژوهشی مذکور است. به علاوه، در این مقاله، سیاست‌گذاری رسانه‌ای در مقابل این تحریم‌ها نیز مورد توجه قرار گرفته و راهکارهای رسانه‌ای پیشنهاد شده است.

چارچوب مفهومی؛ تحریم و رژیم بین‌المللی آن

با توجه به اهمیت اقتصاد در حیات سیاسی و بین‌المللی کشورها، همواره از اقتصاد در دو سطح ایجابی و سلبی به‌عنوان یکی از ابزارهای سیاست خارجی استفاده شده است و واژگان و مفاهیم فراوانی برای تبیین آن استفاده شده که یکی از آنها «تحریم»^۱ است. تحریم در یک تعریف مختصر و در عین حال جامع، به تعبیر رابرت گیلپین^۲ از نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل، «دستکاری روابط اقتصادی برای اهداف سیاسی» تعریف می‌شود (زهرانی، ۱۳۷۶: ۴۴) و در معنای تخصصی آن، می‌توان تحریم اقتصادی، را امتناعی نظام‌یافته، از برقراری روابط اقتصادی یک دولت یا گروهی خاص از دولت‌ها برای تنبیه یا ایجاد رفتار مورد قبول خود یا جامعه بین‌المللی تعریف کرد. در روابط بین‌الملل معاصر، تحریم‌ها ابزار حل اختلافات یا دستیابی به برخی اهداف خاص به حساب می‌آیند و اغلب، نارضایتی اعضای خاص یا جامعه بین‌المللی را بر سر رفتار داخلی یا بین‌المللی یک عضو جامعه بین‌المللی منعکس می‌کنند. تحریم اقتصادی به‌عنوان ابزاری برای اعمال فشار بر کشور هدف تحریم به‌کار گرفته می‌شود و هدف تحریم‌کنندگان، آن است که بدون استفاده از نیروی نظامی به اهداف خود دست یابند؛ لذا از این سیاست می‌توان به‌عنوان سیاستی در میانه اعمال قدرت نرم و سخت، نام برد (حسینی‌محبوب و دیگران، ۱۳۹۹). همچنین تحریم اقتصادی را می‌توان کاهش، توقف و یا تهدید به توقف روابط تجاری، مالی و اقتصادی متعارف با کشور هدف از سوی کشور تحریم‌کننده تعریف کرد. منظور از روابط «متعارف»، روابط در وضعیت بدون اعمال تحریم است. در حقیقت، تحریم سلاحی اقتصادی در میدان مبارزه‌ای غیرنظامی است که دیپلماسی را از گفتگو فراتر برده و وارد عمل

1. Sanction
2. Robert Gilpin

می‌شود (مجاهد و دیگران، ۱۳۹۷: ۸۹). هدف اساسی تحریم‌ها در روابط بین کشورها، هزینه‌دار شدن رفتار برای کشور مورد تحریم از انجام کاری است که دولت تحریم کننده می‌خواهد، از آن خودداری شود (D'Amato, 2010: 1). در حالی که استفاده از فشار اقتصادی به‌عنوان سلاح در طول تاریخ سابقه دارد، تحریم در دنیای مدرن به‌ویژه از نیمه قرن نوزدهم به معنی طرد مادی از اقتصاد جهانی برای حمایت از هنجارهای بین‌المللی تعریف شده است. تحریم مجازات یا تهدید به مجازات کنشگری است که تعهدات و معیارهای بین‌المللی را رعایت نمی‌کند. تحریم‌ها شامل طیف گسترده‌ای از واکنش‌ها هستند که علیه دولت خاطی اعمال می‌شوند (Stuart and Ness, 2022: 218).

تحریم‌ها را می‌توان به شیوه‌های مختلف دسته‌بندی کرد. تحریم اقتصادی شامل تحریم کالا و خدمات که سابقه‌ای طولانی در تاریخ روابط بین‌الملل دارد، است. آمریکا و کشورهای بلوک غرب در دوره جنگ سرد، با تفسیر موسع از کالاهایی که «استفاده دو منظوره»^۱ اقتصادی- نظامی دارند، تحریم‌های اقتصادی علیه برخی کشورهای بلوک شرق را اعمال می‌کردند. بخش دیگری از تحریم‌های اقتصادی، در حوزه مالی و بانک‌داری اعمال می‌شود. آمریکا در این رابطه بیشتر از سازوکار نهادهای مالی بین‌المللی برای تحریم علیه دیگر کشورها استفاده می‌کند. تحریم‌های اقتصادی در تقسیم‌بندی کلی شامل تحریم‌های تجاری و مالی است. «تحریم مالی»^۲ یا قطع خدمات مالی به اشخاص حقیقی و حقوقی هدف بر اساس نهادهای مالی به سه حوزه بانک، بیمه و بازار سرمایه تقسیم می‌شود. «تحریم بانکی»^۳ عبارت است از مجموعه سیاست‌ها، مقررات و اقداماتی که برای قطع یا کاهش روابط بانک‌های یک یا چند کشور با بانک‌های هدف (تحت تحریم) اعمال می‌شود (Stuart and Ness, 2022: 27-28). تحریم‌ها را از منظر دیگری، می‌توان به «تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه»^۴ تقسیم کرد. تحریم‌های یک‌جانبه، تحریم‌های یک کشور علیه کشور یا گروه هدف است؛ اما در تحریم چندجانبه، بر اساس تصمیمات جمعی، کشورها و نهادهای مختلف بین‌المللی از جمله سازمان ملل، تحریم اعمال می‌شوند. تحریم‌های یک‌جانبه به دو بخش «تحریم‌های اولیه و ثانویه»^۵ تقسیم می‌شوند. تحریم‌های اولیه را تحریم‌های سرزمینی و تحریم‌های ثانویه را تحریم‌های فراسرزمینی نیز

1. Dual use
2. Financial Sanctions
3. Banking Sanction
4. Unilateral and Multilateral sanctions
5. Primary and Secondary Sanction

می‌خوانند. در حالی که در تحریم اولیه فقط واردات و صادرات کالا به کشور تحریم شونده، تحریم می‌شود، در تحریم‌های ثانویه مراودات اقتصادی و مالی طرف‌های سوم نیز محدود می‌شوند و با اعمال فشار اقتصادی بر طرف سوم، تلاش می‌شود کشور تحریم شونده اولیه بیشتر تحت فشار قرار گیرد. تحریم‌های ثانویه قبل از به‌کارگیری آن توسط آمریکا، علیه ایران، تنها در صلاحیت شورای امنیت ملل متحد بود. تحریم‌های مسافرتی یکی از رایج‌ترین تحریم‌هاست که با ایجاد محدودیت برای مسافرت‌های دریایی، هوایی یا زمینی، اشخاص هدف را تحت فشار قرار می‌دهد. منع صدور ویزا برای افراد تحت تحریم از جمله این تحریم‌هاست (مجاهد و دیگران: ۱۳۹۷: ۱۸۹). تحریم نظامی، نوع دیگری از تحریم‌هاست که صادرات و واردات تجهیزات و فناوری‌های نظامی را هدف قرار می‌دهد.

مخرج مشترک تعاریف مذکور، این است که تحریم، تهدید و استفاده سیاسی از اقتصاد برای تغییر رفتار یک بازیگر به‌منظور تبعیت از معیارهای بین‌المللی است. اما سؤال این است که این معیارها کدامند و توسط چه کشور یا نهادی سنجش می‌شوند. در اینجا است که مفهوم «رژیم تحریم‌ها» مطرح می‌شود. رژیم در معنای کلی به مجموعه‌ای از باید و نبایدها اطلاق می‌شود که نوعی الگوی رفتاری را تعیین می‌کند. منظور از رژیم‌های بین‌المللی، مجموعه‌ای از اصول، قواعد، هنجارها و رویه‌هایی است که انتظارات بازیگران در آنجا تلاقی می‌کنند و برآورده می‌شوند. این مجموعه به کنش‌های سیاسی معنا می‌بخشد، رفتار مشارکت‌کنندگان را تنظیم می‌کند و فعالیت‌های مجاز و غیرمجاز و نحوه حل تعارضات را نشان می‌دهد (قاسمی، ۱۳۸۴: ۱۸). در اقتصاد سیاسی بین‌الملل، وجود رژیم‌ها و بازیگرانی برای حفظ ثبات و امنیت بین‌المللی، ذیل عنوان ثبات هژمونیک، ضروری تلقی شده است. قدرت‌های بزرگ از قرن نوزدهم کوشیده‌اند رژیم‌هایی را در عرصه بین‌المللی تعریف و رفتار سایر بازیگران را مطابق با آن تنظیم نمایند. تحریم تا قرن نوزدهم بیشتر ابزاری بودند برای حفظ اصول حقوقی اروپایی در سیستمی که در برابر آن چند قدرت بزرگ اروپایی در جهان تأثیرگذار بودند و در راستای حمایت از «تمدن» در برابر «بربریت» اعمال می‌شد (Coates, 2019: 14). بنیان رژیم بین‌المللی تحریم‌ها، در میثاق جامعه ملل متحد گذاشته شد و پس از آن در منشور سازمان ملل نهادینه شد. در دو دهه اخیر، آمریکا کوشیده است با توجه به ظرفیت‌های اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی، تعریف‌کننده رژیم بین‌المللی تحریم و ناظم آن باشد.

استفاده آمریکا از تحریم و ساختار اجرایی آن

آمریکا در مقایسه با قدرت‌های بزرگ جهانی، اگرچه قدمت کمتری دارد اما از همان سال‌های نخست پیدایش خود به تحریم متوسل شده است. به گونه‌ای که سابقه استفاده آمریکا از ابزار تحریم به دوران جفرسون در سال ۱۸۰۷ برمی‌گردد. وی ذیل عنوان «قانون ایملبارگو»^۱ در جریان منازعه دولت‌های بریتانیا و فرانسه، برای تجارت، محدودیت‌هایی ایجاد کرد. در آن دوران بود که آمریکا برای دفاع از منافع خود از سه گزینه تحریم، جنگ و باج در سیاست خود استفاده می‌کرد (Fish, 2000: 110). پس از دکتربین مونروئه که یک قرن به سیاست خارجی آمریکا جهت می‌داد، آمریکا به تدریج حضور فعال‌تری در عرصه بین‌المللی یافت و از به‌کارگیری تحریم دفاع کرد. وودرو ویلسون^۲، رئیس جمهوری وقت آمریکا از تحریم به‌عنوان «درمان وحشتناک» تعبیر کرده بود (Mulder, 2022: 3). قانون تجارت با دشمن^۳ که سال ۱۹۱۷ تصویب شد، از مهمترین بنیان‌های به‌کارگیری تحریم در سیاست خارجی آمریکاست. این کشور طبق قانون مذکور، نه تنها از تجارت با آلمان جلوگیری کرد بلکه اجازه مصادره اموال آن کشور را در ایالات متحده صادر کرد. این قانون بعد از پایان جنگ جهانی اول ملغی شد اما یکی از بندهای آن باقی ماند؛ بخش ۵ (ب) به رئیس‌جمهوری آمریکا اجازه می‌دهد تا تمام تراکنش‌های مالی مربوط به کشورهای خارجی را بررسی، تنظیم و ممنوع کند (Coates, 2019). کنگره در سال ۱۹۳۳ قانونی را تصویب کرد که بر اساس آن رئیس‌جمهوری آمریکا می‌توانست در زمان جنگ یا در هر دوره دیگر، وضعیت اضطرار ملی اعلام کند. بر اساس همین قانون در سال ۱۹۴۰ بسیاری از دارایی‌های آلمان مسدود شد. در ژوئیه ۱۹۴۱، پس از حمله ژاپن به اندونزی، دارایی‌های ژاپن در آمریکا مسدود شد و این امر باعث شد ژاپن نتواند از ذخایر طلای خود برای خرید نفت و سایر ملزومات راهبردی استفاده کند. این حرکت به تندرهای ژاپنی کمک کرد تا دولت را متقاعد کنند که به بندر پرل هاربر^۴ حمله کنند. با مصوبه دیگر کنگره؛ یعنی «قانون قدرت‌های اقتصادی اضطراری بین‌المللی»^۵ در سال ۱۹۷۷، اختیارات وسیعی به رئیس‌جمهوری آمریکا ذیل عنوان دستور اجرایی داده شد (Hanania, 2020). البته این قانون در ۵ سال اخیر، تغییراتی داشته است.

1. Embargo Act
2. Woodrow Wilson
3. The Trading with the Enemy Act (TWEA)
4. Pearl Harbor
5. The International Emergency Economic Powers Act (IEEPA)

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در سال ۱۹۷۹ تحریم به‌عنوان یکی از ابزارهای ثابت سیاست خارجی آمریکا علیه ایران تبدیل شد که در ۴ دهه اخیر تداوم یافته است. آمریکا در سال ۱۹۸۱ برای نخستین بار کوشید تحریم‌های ثانویه علیه دیگر کشورها را اعمال کند. در سال ۱۹۸۱ دولت ریگان به‌دنبال سرکوب گروه‌های جامعه مدنی توسط دولت کمونیستی لهستان، اتحاد جماهیر شوروی را با اعمال تحریم‌ها برای جلوگیری از ساخت خط لوله گاز از سیبری به اروپای غربی مجازات کرد. زمانی که شرکت‌های اروپایی، از اجرای این کار خودداری کردند، واشنگتن تحریم‌ها را به گونه‌ای تمدید کرد که شامل قطع یارانه‌های خارجی شرکت‌های آمریکایی و حتی شرکت‌های اروپایی که تجهیزات تحت مجوز ایالات متحده را تولید می‌کردند، می‌شد. این امر باعث مخالفت شدید متحدان اروپای غربی آمریکا شد و ریگان مجبور شد این تحریم‌ها را لغو کند.

پایان جنگ سرد، با آغاز دوره جدید در تحریم‌های بین‌المللی مصادف شد. جرج بوش پدر با رؤیای تحقق نظم نوین جهانی، نه تنها از بکارگیری حداکثری قدرت نظامی به‌ویژه در حمله به عراق برای اخراج نظامیان آن از کویت استفاده کرد بلکه در دهه ۱۹۹۰ به اندازه‌ای از تحریم‌ها استفاده کرد که این دهه «دهه تحریم‌ها» نام گرفت. سهم آمریکا در این دهه، ۹۲ درصد تحریم‌های جهان بود. آمریکا ۳۵ کشور را فقط از سال ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۶ تحریم کرد (Haass, 1997: 74). این تحریم‌ها به بهانه‌های مختلفی مانند نقض حقوق بشر در یوگسلاوی، رواندا و آنگولا، تهاجم عراق به کویت و حمایت دولت‌های سودان، لیبی و افغانستان از تروریسم اعمال می‌شدند. آمریکا سال ۱۹۹۵ با «قانون داماتو»^۱ گام مهمی برای تقویت رژیم بین‌المللی تحریم‌ها برداشت. کنگره آمریکا سال ۱۹۹۵ پیشنهاد سناتور آلفونس داماتو^۲ را برای اعمال محدودیت و تحریم سرمایه‌گذاری در بخش انرژی ایران را بررسی کرد و در سال ۱۹۹۶ قانونی علیه ایران و لیبی تصویب نمود که به قانون ایلسا^۳ معروف شد (Katzman, 2007: 2). آمریکا می‌کوشید رژیم بین‌المللی نظم نوین جهانی را با تحریم‌ها حکم‌فرما کند اما تحریم‌های کور که به فجایع عظیمی در برخی کشورهای تحریم شده مانند عراق منتهی شد، باعث گردید نظریه‌پردازانی مانند ریچارد هاس^۴ از عنوان «جنون تحریم کردن»^۵ برای سیاست خارجی آمریکا استفاده کنند (Haass, 1997).

1. D'Amato Act'
2. Alfonse D'Amato
3. Iran and Libya Sanctions Act (ILSA)
4. Richard Haass

نویسنده و نظریه‌پرداز روابط بین‌الملل که از سال ۲۰۰۲ تاکنون رئیس اندیشکده شورای روابط خارجی آمریکا بوده است.

5. Sanctioning Madness

با این وصف آمریکا، به‌ویژه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، مجدداً به استفاده ابزاری از تحریم متوسل شد که تاکنون ادامه دارد و تحریم به یکی از ابزارهای حکمرانی آمریکا تبدیل شده است. وزارت خزانه‌داری آمریکا در سال ۲۰۱۴ اعلام کرد که تحریم در مرکز امنیت ملی آمریکا قرار دارد (Rosenberg and Others, 2016). باراک اوباما رئیس‌جمهوری سابق آمریکا با انتقاد از روش سخت‌افزاری و هزینه‌زای جرج بوش پسر کوشید با راهبرد قدرت هوشمند، ظرفیت‌های جامعه جهانی را در راستای هژمونی آمریکا تجمیع کند. تحریم ایران در دولت وی، بیشتر از این منظر قابل تحلیل است. دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری سابق آمریکا با خروج از برجام، تهدید چین به تحریم‌های گسترده و جو بایدن، رئیس‌جمهوری فعلی آمریکا نیز با تداوم راهبرد فشار حداکثری علیه ایران و اعمال تحریم‌های گسترده علیه روسیه، پس از حمله به اوکراین، کوشیدند رژیم بین‌المللی تحریم را تثبیت و تقویت کنند.

مایکل ماندلباوم در کتاب «چهار دوره سیاست خارجی آمریکا»^۱ پارچوب جدیدی برای درک تحول سیاست خارجی این کشور ارائه می‌دهد. او این تکامل را به چهار دوره مجزا تقسیم می‌کند. این چهار دوره عبارتند از آمریکا به‌عنوان: قدرت ضعیف، از سال ۱۷۶۵ تا ۱۸۶۵؛ قدرت بزرگ بین سال‌های ۱۸۶۵ و ۱۹۴۵؛ ابرقدرت در سال‌های ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰ و در نهایت تنها ابرقدرت جهان ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵. به نظر وی استفاده از ابزارهای اقتصادی در راستای تحقق اهداف سیاست خارجی، ویژگی مشترک تمامی ادوار چهارگانه سیاست خارجی آمریکاست (Mandelbaum, 2022).

با توجه به استمرار استفاده آمریکا از تحریم در سیاست خارجی، نهادهای مختلفی در این کشور متولی موضوع تحریم‌ها هستند. سازمان اطلاعات مرکزی؛ سیا، وزارت امور خارجه و وزارت خزانه‌داری مثلث ساختار تحریم‌ها در داخل آمریکا هستند. یکی از وظایف این سه نهاد جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز و وظیفه دیگر اجرای اقدامات تنبیهی درباره متخلفان تحریم است. نهاد اصلی در این زمینه وزارت خزانه‌داری است. این وزارتخانه به‌ویژه از وقتی که تحریم‌های مالی در راهبرد تحریم‌ها پررنگ‌تر شدند، اعمال تحریم‌ها و حفظ ساختار تحریم‌ها را بر عهده دارد. نقطه عطف در به‌کارگیری تحریم‌ها در سیاست خارجی آمریکا، دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری «اوفک»^۲ است. اگرچه این دفتر در دهه ۱۹۵۰ ایجاد شده اما با تحریم‌های ثانویه به

1. Michael Mandelbaum, The Four Ages of American Foreign Policy: Weak Power, Great Power, Superpower, Hyperpower

2. OFAC =The Office of Foreign Assets Control

مهمترین بخش ساختار اجرایی تحریم‌های آمریکا تبدیل شده است. این دفتر از زیرمجموعه‌های وزارت خزانه‌داری آمریکا محسوب می‌شود و وظیفه اعمال تحریم‌های تعریف شده توسط دولت آمریکا یا نهادهای بین‌المللی را از طریق جمع‌آوری اطلاعات تجاری و مالی و نظارت بر مبادلات اقتصادی بر عهده دارد. در سایت اوفک، افراد و کشورهای مختلفی که مورد تحریم واقع شده‌اند، ذکر شده است. همه اشخاص حقیقی و حقوقی آمریکایی در داخل آمریکا و خارج آمریکا موظفند برای هر نوع معامله یا عملیات بازرگانی یا سرمایه‌گذاری، ابتدا اطمینان حاصل کنند که طرف مقابل آنها در فهرست‌های سیاه اوفک قرار نداشته باشد (US Department of the Treasury, 2022-A). البته آمریکا با تعمیم قوانین خود به قوانین فرامرزی، اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر کشورها را هم برای رعایت تحریم تحت فشار قرار داده است. یکی از آخرین بخش‌های ساختار رژیم تحریم آمریکا، قانون عمومی تحریم‌ها است که دونالد ترامپ آن را سال ۲۰۱۷ تحت عنوان قانون کاتسا^۱ «مقابله با دشمنان آمریکا از طریق تحریم‌ها» اجرا کرد (US Congress, 2017: 888).

تحریم به‌مثابه ابزار بازدارندگی و تغییر رفتار

آنگونه که در تعریف تحریم ذکر شد، هدف اساسی از برقراری تحریم‌های اقتصادی، جلوگیری از هنجارشکنی اعضای جامعه بین‌الملل و تشویق به رعایت این اصول و هنجارها توسط تحریم‌کنندگان است. این ابزار بیشتر برای تغییر رفتار بازیگران و بازداشتن آنها از رفتارهای مغایر با رژیم بین‌المللی انجام می‌شود. به این دلیل است که تحریم‌های اقتصادی یکی از ابزارهای دیپلماسی اجبار برای متقاعدسازی کشورهایی است که به اقتصاد جهانی وابسته شده‌اند ولی تمایلی به پذیرش قواعد مربوط به اقتصاد و سیاست جهانی ندارند (Event, 2022). با توجه به هزینه‌های جنگ، «بازدارندگی» همواره به‌عنوان یکی از مهمترین راهبردها مورد توجه کشورها بوده است. بازدارندگی را به طور کلی می‌توان «استفاده یک طرف از مجموعه‌ای از تهدیدها برای قانع کردن طرف دیگر به عدم انجام یک عمل نامطلوب» و «باز داشتن حریف از دست زدن به انجام یک رفتار، با تهدید به این که در صورت انجام آن دچار خسارت غیر قابل قبولی خواهد شد»، تعریف کرد (Huth, 1999). بازدارندگی نوعی راهبرد برای حفظ وضع موجود است و رقیب را به محاسبه‌گری سود و زیان ترغیب می‌کند. حامیان تحریم در آمریکا معتقدند چون

1. CAATSA= Countering America's Adversaries Through Sanctions Act

کشورها به دنبال بیشینه‌سازی مطلوبیت خود هستند، با افزایش هزینه، در رفتار خود تجدید نظر می‌کنند (دلاورپور اقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۷: ۱۲۲-۱۲۳). راهبرد بازدارندگی بیشتر در حوزه نظامی مطرح شده است. با توجه به ناکامی‌های قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا در جنگ‌ها، هر چه بیشتر از ابزار تحریم اقتصادی برای بازدارندگی استفاده می‌کنند. به این دلیل مفهوم «بازدارندگی اقتصادی» نیز به ادبیات اقتصاد سیاسی بین‌المللی اضافه شده است. در این راهبرد با محروم‌سازی کشور هدف از بازارهای مالی و بین‌المللی و مجازات طرف‌هایی که تحریم‌ها را نقض کنند، تلاش می‌شود رفتار یک کشور در حوزه‌های مختلف تغییر کند (Kim, 2018: 2). بر این مبنا بازدارندگی اقتصادی بهره‌برداری از تهدید اقتصادی برای بازداشتن دولت تلقی می‌شود. به اعتقاد طراحان این راهبرد، بازدارندگی اقتصادی مانند بازدارندگی نظامی بر تصمیم دولت رقیب براساس اصل هزینه-فایده تأثیر می‌گذارد و بازدارندگی اقتصادی به این معناست که هنور ابزارهای غیرنظامی بازدارندگی می‌توانند طرف مهاجم را بازدارند (Kim, 2018: 2). در دو دهه اخیر از بازدارندگی اقتصادی، در رژیم تحریم‌های آمریکا بسیار استفاده شده است و به راهبردی برای تنبیه مخالفان نظم مورد نظر آمریکا و مهار رقبا تبدیل شده است که نوعی تغییر در ماهیت ابزار تحریم محسوب می‌شود. راهبردهای سه‌گانه بازدارندگی اقتصادی عبارتند از: بازدارندگی اقتصادی با تنبیه، بازدارندگی اقتصادی با انکار و بازدارندگی اقتصادی با کاهش یا تقلیل^۱.

جدول شماره ۱: راهبردهای بازدارندگی اقتصادی

راهبرد	سازوکار
۱ تنبیه	تهدید به اعمال دو نوع هزینه برای مهاجم بالقوه از طریق افزایش: ۱- هزینه‌های اقتصادی ۲- هزینه‌های سیاسی داخلی
۲ عدم دسترسی یا نهی	تهدید به کاهش احتمال موفقیت نظامی از طریق: ۱- کاهش میزان منابع مازاد برای استفاده نظامی ۲- محدود کردن دسترسی به فناوری‌های پیشرفته ۳ محدود کردن قابلیت عملیاتی از طریق محدودیت در مواد راهبردی و منابع مالی
۳ کاهش (تقلیل)	تهدید به کاهش دادن فرصت‌ها از طریق: (۱) خروج سرمایه‌گذاری، تجارت یا فعالیت‌های تولیدی از مناطق مورد مناقشه (۲) از بین بردن دارایی‌های اقتصادی در سرزمین‌های مورد مناقشه

Source: Kim, 2018: 3

1. Punishment, denial, and diminution.

بازدارندگی اقتصادی بر این مفروض اساسی استوار است که کشور رقیب، متجاوز است و چون بازیگران در عرصه بین‌المللی عقلانی رفتار می‌کنند، بنابراین، با محاسبه هزینه-فرصت، در اثر بازدارندگی اقتصادی، رفتار خود را تغییر می‌دهند. بازدارندگی اقتصادی هم با شیوه مثبت و هم منفی موجب تغییر رفتار بازیگر رقیب و متخصص می‌شود. راهبرد کلان آمریکا همواره بر مهار رقبا استوار بوده است» (Gavin, 2015: 9). این مهار به شیوه‌های مختلفی انجام شده است. در همین حال آمریکا به کشورهایی که رژیم بین‌المللی آن را می‌پذیرند، مشوق‌های اقتصادی مختلفی اعطا کرده است. آمریکا با تعامل اقتصادی می‌کوشد کشورهای رقیب را از منفعت اقتصادی برخوردار نماید. به این دلیل اصطلاح «صلح سرمایه‌داری»^۱ مطرح شده است (Kim, 2018: 3). از طرف دیگر کشورهای رقیب را با محرومیت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی متضرر نماید. در رژیم تحریم‌های آمریکا، بیشتر از روش‌های محدودیت‌ساز اقتصادی استفاده می‌شود.

از وقتی که چین با رشد اقتصادی مستمر و خیره‌کننده، به‌عنوان یک قدرت بزرگ جهانی مطرح شد، بازدارندگی اقتصادی برای مهار آن در هر دو بعد مشوق و محدود کننده مطرح شده است. بخشی از نظام سیاست‌گذاری خارجی آمریکا کوشیده است در پرتو «مشارکت»، با دادن مشوق‌های اقتصادی، چین را به بخشی از رژیم بین‌المللی خود تبدیل کند و بخشی دیگر، همواره به دنبال محدودسازی چین بوده‌اند که ترامپ در رأس آنها قرار داشت. راهبرد بازدارندگی اقتصادی به شدیدترین وجه آن علیه جمهوری اسلامی اعمال شده است. توافق برجام را می‌توان ذیل این مفهوم تحلیل کرد. این نوع استفاده آمریکا از تحریم، مغایر با اصول حقوق بین‌الملل اقتصادی از جمله قوانین سازمان تجارت جهانی است.

استفاده از تحریم به‌مثابه ابزار بازدارندگی صرفاً به آمریکا محدود نمی‌شود بلکه اتحادیه اروپا نیز سال‌هاست از این راهبرد استفاده می‌کند و اتفاقاً با کاهش وزن اقتصادی اتحادیه اروپا نسبت به قدرت‌های دیگر، این اتحادیه وارد مرحله جدیدی از جهانی شدن شده است که مشخصه آن افزایش استفاده از ابزارهای اقتصادی برای اهداف ژئوپلیتیکی (یا ژئواکونومیک) و رقابت سیستماتیک (نظام‌مند) با چین است. این ابزارها شامل برخی ابزارهای مثبت اقتصادی مانند معاملات تجاری تا ابزارهای قهری مانند محدود کردن واردات، تحریم‌های رسمی و تحریم‌های غیررسمی و از سرمایه‌گذاری در رقابت راهبردی تا مقررات طراحی شده برای تغییر رفتار چین اعمال می‌شود (Hackenbroich and others, 2022).

در دو دهه اخیر بویژه از دوره ریاست جمهوری باراک اوباما که استفاده ابزاری از تحریم در سیاست خارجی آمریکا تشدید شده، برخی مقامات آمریکایی کوشیده‌اند ذیل مفاهیمی آن را برای بازدارندگی و تغییر رفتار دولت‌های هدف، نظریه‌مند کنند. ریچارد نفیو^۱ یکی از شاخص‌ترین آنهاست. کتاب وی یکی از مهمترین متون مربوط به تحریم در ادبیات بین‌المللی شناخته می‌شود و او از جمله معماران و مجریان اعمال تحریم‌ها علیه ایران محسوب می‌شود. نفیو در کتاب خود «هنر تحریم»^۲ پس از بررسی تحریم‌های آمریکا علیه عراق، توصیه‌های راهبردی در تحریم ایران مطرح می‌کند و سپس آن را به‌عنوان یک راهبرد جهانی در سیاست خارجی آمریکا تجویز می‌کند. مهمترین بحث نفیو در ذیل تحریم به‌مثابه ابزار بازدارندگی و تغییر رفتار کشورهای هدف، «ایجاد درد» است. به نظر وی هدف از اعمال تحریم‌ها ایجاد سختی، درد و ناکامی است، به نوعی که کشور هدف تحریم‌ها، رفتار خود را تغییر دهد. هدف تحریم‌ها همیشه ایجاد شرایط نامطلوب برای کشور و نهاد هدف است. این نهادها و کشورهای هدف باید درد را چنان لمس کنند که در نهایت مجبور به انجام رفتار دیگری شوند (نفیو، ۱۳۹۷: ۱۱). نفیو «مقاومت» را قاطعیت روان‌شناختی کشور هدف برای انکار پیروزی کشور تحریم‌کننده و همچنین ادامه مسیری می‌داند که برای خود انتخاب و تعریف می‌کند. وی راهکارهای مختلفی را برای غلبه درد بر مقاومت، تجویز می‌کند تا کشور هدف نتواند فشار را هضم و رفتار خود را ادامه دهد (نفیو، ۱۳۹۷: ۱۲-۱۴). این نوع ایجاد درد، به معنی محروم‌سازی مردم کشور هدف از بسیاری از فناوری‌ها، خدمات به‌ویژه کالاها و نیازمندی‌های حوزه سلامت است که نقض حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود.

موقعیت آمریکا در نهادهای مالی و بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی و نیز موقعیت دلار آمریکا در معادلات اقتصادی جهانی، استفاده از این ابزار را تسهیل کرده است. تحریم به‌مثابه ابزار بازدارندگی در دوره اوباما، بیشتر مورد توجه قرار گرفت به این دلیل از عنوان «بازدارندگی نرم»^۳ برای سیاست اوباما علیه ایران استفاده شده است (Timothy, 2020: 197).

۱. Richard Nephew در دوره ریاست جمهوری باراک اوباما، مسئول میز ایران در شورای امنیت ملی آمریکا بود و به‌عنوان معمار تحریم‌ها شناخته می‌شود.

2. The Art of Sanctions
3. Soft Containment

بررسی تاریخی تحریم‌های آمریکا نشانگر آن است که در اکثر موارد این راهبرد به تغییر رفتار کشورهای تحریم شونده منجر نشده است بلکه به هزینه‌های فراوان و نقض صریح حقوق بشر در حوزه‌های مختلف و گاهی نهایتاً به جنگ منتهی شده‌اند و یا آمریکا آنها را بدون اعلام رسمی از دستور کار خارج کرده است. برای نمونه می‌توان به تحریم‌های آمریکا علیه عراق، کره شمالی و ایران اشاره کرد (Drezner, 2019). ریچارد هاس، رئیس اندیشکده شورای روابط خارجی آمریکا، درباره عدم تأثیر تحریم‌ها بر بازداشتن و تغییر رفتار ایران می‌نویسد: «آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گزارش داده که ایران از همکاری با بازرسان در مورد گزارش‌های مربوط به مواد هسته‌ای غیرقابل تحقیق خودداری کرده است. در همین حال، ذخایر اورانیوم غنی‌شده ایران، در حالی که هنوز هم در سطح خلوص بسیار پایین‌تر از مقدار مورد نیاز سلاح هسته‌ای است، در چند ماه گذشته ۵۰ درصد افزایش یافته است. این کشور اکنون هفت برابر مقدار مجاز در توافق هسته‌ای ۲۰۱۵ که با پنج عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد به علاوه آلمان امضا کرده، اورانیوم غنی شده در اختیار دارد (Haass, 2020)». جان بولتون^۱ در بخشی از خاطرات خود به صراحت اعتراف می‌کند که راهبرد فشار حداکثری ترامپ علیه ایران به تغییر رفتار ایران منجر نشده است. او می‌نویسد: «ترامپ اغلب گلابیه می‌کرد که همه از سراسر دنیا می‌خواهند با او مذاکره کنند اما به دلایل نامعلومی هرگز موفق نمی‌شوند. بنابراین، جای تعجب نبود که بالاخره به فکر باز کردن باب مذاکره با ایران افتاد [از نظر ترامپ] حسن روحانی، رئیس‌جمهوری ایران، می‌خواست با ترامپ مذاکره کند؛ پوتین می‌خواست مذاکره کند؛ همه می‌خواستند با ترامپ مذاکره کنند. البته واقعیت این بود که نه پوتین و نه روحانی هیچ‌کدام برای تماس با ما تلاشی نکرده بودند (Bolton, 2020: 335)». راهبرد فشار حداکثری ترامپ که به تعبیر مشاور امنیت ملی وی هیچ تحریم دیگر باقی نمانده بود که علیه ایران اعمال شود، به تغییر رفتار ایران منجر نشد. برایان هوک در دسامبر ۲۰۱۹ گفت: «بیش از یک سال از تحریم مجدد تحریم‌های آمریکا علیه ایران می‌گذرد. این تحریم‌ها درآمد دولت ایران را به گونه‌ای محروم کرده که از دهه ۱۹۸۰ [جنگ تحمیلی] بی‌سابقه بوده است. نتیجه این فشار حداکثری این است که ایران باید یکی از دو گزینه زیر را انتخاب کند: مذاکره و مصالحه یا فروپاشی اقتصادی» (CFR, 2019). با این اوصاف این فشارها تأثیری در تغییر رفتار ایران نداشته است. تحریم‌های گسترده آمریکا و جهان غرب موجب بازدارندگی در قبال روسیه نیز نشده است و جنگ اوکراین کماکان ادامه دارد.

۱. Johan Bolton. مشاور امنیت ملی آمریکا طی سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۹.

تحریم به‌منابه ابزار تغییر رژیم و جنگ

نسبت تحریم با جنگ در تاریخ روابط بین‌الملل چندان شفاف نیست. معمولاً گفته می‌شود از ابزار تحریم به‌عنوان جایگزین جنگ استفاده می‌شود. در موارد بسیاری تحریم‌ها به‌عنوان ابزار تغییر رژیم‌ها و پیش‌درآمدی برای جنگ بوده‌است. هرمن کان^۱ در دهه ۱۹۶۰ ذیل عنوان «نردبان تصاعد»^۲ رابطه تحریم و جنگ را بررسی کرد. نردبان مفهومی وی طیفی از اقدامات دولت تحریم‌کننده برای ناخوشایندی و ایجاد درد در کشور تحریم‌شونده، مطمح نظر دارد. شش مرحله از این نردبان به تحریم اختصاص یافته و آخرین مرحله آن جنگ است (D'Amato, 2010: 37). به نظر می‌رسد هرمن کان، جنگ را نتیجه ناکامی تحریم می‌داند و نه بخشی از آن. ناکارآمدی کارکرد بازدارندگی، موجب شده تحریم در راهبرد جهانی آمریکا باز هم تغییر ماهیت و کارکرد داشته باشد. با توجه به اینکه آمریکا امکان طراحی کودتا در کشورهای مخالف خود را ندارد، در دهه اخیر به‌ویژه در قبال کشورهایی چون سوریه، ونزوئلا و جمهوری اسلامی ایران، تحریم بیشتر به‌عنوان ابزاری برای تغییر رژیم مطمح نظر بوده است. آمریکا و متحدانش تحریم‌های اقتصادی را به‌عنوان وسیله‌ای برای دامن زدن به نارضایتی، برهم زدن نظم اجتماعی در جوامع هدف به‌کار گرفته‌اند تا با بی‌ثباتی در حکومت مستقر که از آن با عنوان «تغییر رژیم»^۳ یاد می‌شود، موجبات سرنگونی و سقوط آنها را فراهم آورند. البته این استفاده ابزاری در تاریخ سیاست خارجی آمریکا سابقه داشته است به گونه‌ای که جرج بال^۴، وزیر خارجه آمریکا در سال ۱۹۶۴ چند هدف را برای اعمال تحریم‌ها علیه کوبا برشمرد که مهمترین آنها تغییر رژیم بود (Stuart and Ness, 2022: 4). هدف آمریکا از اعمال تحریم‌های گسترده علیه عراق که بر اساس برخی منابع موجب کاهش ۵۰ درصدی تولید ناخالص داخلی این کشور شد و عراق را از درآمد نفتی بین ۱۷۵ تا ۲۵۰ میلیارد دلار محروم کرد (Rosenberg, and Others, 2016: 16)، ایجاد بی‌ثباتی و شورش مردم عراق علیه صدام بود. این راهبرد به اعتراف روزنامه نیویورک‌تایمز حداقل موجب مرگ بیش از نیم میلیون کودک عراقی در جریان تحریم‌های آمریکا در دهه ۱۹۹۰ شد (Crossette, 1995). برایان هوک^۵، نماینده ویژه امور ایران در دولت

۱. Herman Kahn. از نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل به‌ویژه نظریه بازی‌ها دوره جنگ سرد و بنیان‌گذار مؤسسه هودستون

2. Escalation ladder

3. Regime change

4. George Wildman Ball

5. Brian H. Hook

دونالد ترامپ، در تبیین تحریم‌های آمریکا علیه جمهوری اسلامی اعلام کرده بود: «راهبرد ما درباره ایران چهار ستون دارد. فشار اقتصادی، انزوای دیپلماتیک و بازدارندگی نظامی و چهارمین ستون مهم، حمایت ما از مردم ایران است. هربار که در ایران اعتراضی رخ داده، ما در کنار مردم بوده‌ایم. ما بارها حمایت خود را ابراز کرده و مطالبات آنها را تأیید کرده‌ایم. سعی کرده‌ایم که رژیم را وادار به انتخاب کنیم. آنها می‌توانند بین کره [نمایانگر رفاه اقتصادی] در تهران یا اسلحه در دمشق انتخاب کنند. برای آنها بسیار سخت است که بتوانند هر دو را انجام دهند. گزارش‌های مطبوعاتی، ارزیابی ما را تأیید می‌کنند که رژیم پولی ندارد برای درگیری‌های مختلف در این منطقه هزینه کند» (Seib, 2020). هوک این نظر را که دولت ترامپ در قبال ایران فاقد یک راهبرد منسجم است، رد کرده و گفته است که مقامات ارشد ایرانی به خوبی راهبرد ما را درک می‌کنند. وی تخمین زد که تحریم‌های آمریکا حداقل ۲۰۰ میلیارد دلار به اقتصاد ایران ضربه زده است. به گفته وی «دولت آمریکا از وضعیت فعلی که به‌طور فزاینده‌ای برای رژیم در تهران دردناک است، خوشحال است و آمریکا نیز هیچ عجله‌ای ندارد (Philips, 2020)». علاوه بر جمهوری اسلامی و سوریه، یکی از بارزترین مصادیق استفاده ابزاری از تحریم‌ها برای تغییر رژیم در ونزوئلا بود. تحریم‌های گسترده موجب شد که ابرتورم^۱ در این کشور در سال ۲۰۱۸ به بیش از ۱۳۰ هزار درصد شد (world data, 2020) اما به تغییر رژیم سیاسی در این کشور منتهی نشد. ریچارد هانا یا^۲ یکی از پژوهشگران اندیشکده کیتو، درباره نتایج راهبرد اعمال تحریم توسط آمریکا علیه کشورهای دیگر نوشته است: «تحریم‌های آمریکا حدود ده‌ها کشور را هدف قرار می‌دهد و برخی از کشورها تقریباً بطور کامل ذیل تحریم‌های اقتصادی قرار دارند. چرا این سیاست‌ها در حال اجرا هستند، چه اثراتی دارند و آنها در رسیدن به اهداف ژئوپلیتیکی، چقدر موفق هستند؟ تحریم‌ها هزینه‌های سنگین بشردوستانه‌ای دارند و نه تنها ناکارآمد بلکه به احتمال زیاد غیرسازنده هستند. درباره این نکات در ادبیات دانشگاهی اجماع نظر وجود دارد که چنین سیاست‌هایی می‌تواند عملکرد اقتصادی و سلامت عمومی در کشور هدف را کاهش دهد. شدیدترین تحریم‌ها، موجب مرگ ده‌ها هزار نفر در سال می‌شوند. به علاوه، آنها تقریباً همیشه در دستیابی به اهداف خود ناکام هستند، به‌ویژه هنگامی که هدف تحریم‌ها، تغییر رژیم یا تغییر رفتارهای مهم دولت‌های هدف باشد (Hanaia, 2020).

1. Hyperinflation
2. Richard Hanaia

دگرذیسی که در سال‌های اخیر در استفاده ابزاری آمریکا از تحریم ایجاد شده، گذار آن از ابزار تغییر رژیم‌ها به ابزار جنگ بوده است. به تعبیر دیگر، آمریکا تحریم را به سلاح جنگی تبدیل کرده است. در دوره ریاست جمهوری ترامپ، اقتصاد به‌عنوان «ابزار اجبار» جای خود را به «ابزار جنگ» داد (Drezner, 2019: 16). ادوارد فیشمن^۱ یکی از پژوهشگران اندیشکده «مرکز امنیت آمریکای جدید»^۲ مقاله خود درباره تبدیل تحریم به سلاح جنگی را با جمله‌ای از نظریه‌پرداز نظامی ایتالیا آغاز می‌کند که در کتابش در سال ۱۹۲۱ ورود نیروی هوایی به جنگ را عامل تغییر ماهیت جنگ پیش‌بینی کرده بود زیرا با این نیرو خطوط اصلی دفاعی دشمن شکسته می‌شود. این پژوهشگر معتقد است در سال‌های اخیر، تحریم‌ها همان نقش نیروی هوایی در راهبرد امنیتی و خارجی آمریکا را ایفا می‌کنند. وی می‌نویسد: «جنگ اقتصادی درست مانند نیروی هوایی در دهه ۱۹۲۰، چگونگی تلاش آمریکا برای پیشبرد منافع خود در جهان را در دهه اخیر تغییر داده است. رهبران آمریکا تحریم‌ها را وسیله‌ای کم‌هزینه برای قدرت‌افکنی آمریکا می‌دانند که بدون رویارویی مستقیم با نیروهای دشمن، مهمترین عناصر حیاتی کشورها یعنی صنعت، زیرساخت‌ها، سازمان‌های دولتی و اراده مردم را هدف قرار می‌دهد. دلار آمریکا همان نقش فرمان هوایما را بازی می‌کند. دلار فرمان مالی جهان است و تجارت فرامرزی بدون آن میسر نیست. استفاده از دلار می‌تواند به‌طور یکجانبه زیرساخت‌های کشورهای هدف را با سرعت ویرانگری نابود کند. آگاهی آمریکا از نقش مخرب تحریم موجب شده است این کشور در دهه اخیر مرتباً از تحریم علیه دیگر کشورها استفاده کند. درحالی که آمریکا قبلاً تحریم‌ها را عمدتاً برای اهداف محدود اعمال می‌کرد، در دهه اخیر از آن برای تحقق اهداف بلندپروازانه خود استفاده می‌کند. همچنین دولت‌های آمریکا به‌ویژه ترامپ از تحریم به‌عنوان ابزاری جهت تحت تأثیر قرار دادن رهبران کشورهای خارجی برای تصمیم‌گیری در موضوعات بحرانی و حاد و حتی تغییر رژیم استفاده می‌کرد. به نتیجه رسیدن تحریم‌ها در چنین مواردی منوط به تأثیرگذاری گسترده صدمات تحریم‌ها به ورای افراد و اقتصاد کشور مورد هدف است. بر اساس چنین محاسباتی، آمریکا روسیه، ونزوئلا و چین را هدف تحریم‌های خود قرار داده است (Fishman, 2020).

در تاریخ جهان، از تحریم‌ها، به‌عنوان سلاح جنگی استفاده شده است و به همین دلیل «مولدر» کتاب خود را با عنوان «سلاح اقتصادی: ظهور تحریم‌ها به‌مثابه ابزار جنگ مدرن»^۳، به

1. Edward Fishman

2. the New American Century (PNAC)

3. The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War

استفاده از سلاح تحریم‌ها در جنگ جهانی اول اختصاص داده است (Mulder, 2022). می‌توان برای استفاده نظامی از اقتصاد، سابقه بیشتری یافت. آتن در سال ۴۳۲ پیش از میلاد به‌عنوان ابزار فرعی سیاست نظامی در دوره جنگ، از تحریم استفاده کرد (پورقصاب امیری و قراچولو، ۱۳۹۹: ۷۷). با این اوصاف آمریکا در دوره ریاست جمهوری ترامپ بیش از هر مقطعی از تاریخ، ابزار تحریم را به سلاح جنگی تبدیل کرد. «دولت ترامپ کوشید خواسته‌های خود از دیگر کشورها را با فشار اقتصادی به ثمر برساند اما این سیاست با موانع و مشکلات جدی مواجه است. این راهبرد به جای آنکه از ابزار اجبار اقتصادی استفاده کند، از اقتصاد به‌عنوان ابزار جنگ بهره می‌برد» (Drezner, 2019). این نوع استفاده ابزاری از تحریم، موجب نقض صریح موازین حقوق بین‌المللی و طیف گسترده‌ای از نسل‌های حقوق بشر مانند حق بر سلامت، حق بر سواد، حق بر غذا و حق بر حیات بشر می‌شود. ترامپ اقتصاد را به سلاح تبدیل کرد و به این صورت چهره قدرت را تغییر داد.

استفاده آمریکا از تحریم به‌مثابه سلاح را می‌توان در وجوه گوناگونی تحلیل کرد. یکی از آنها تبدیل تحریم‌های مالی به جنگ مالی است. نوری تحریم‌های مالی را «جنگ مالی» می‌نامد و معتقد است: «ما در عصر جدیدی از جنگ‌های مالی زندگی می‌کنیم؛ توانایی اختلال و قطع جریان‌ها و شبکه‌های مالی دشمنان ما، ابزار راهبردی متفاوتی را در اختیار ایالات متحده قرار داده است. جنگ‌های مالی سریعاً توسعه خواهند یافت و اینک بخش مرکزی راهبردهای امنیت بین‌الملل را شکل داده‌اند (نوری، ۱۳۹۹: ۱۰۹)». به گفته مایکل هیدن^۲ مدیر اسبق سازمان سیا، تحریم‌های مالی مانند یک مهمات هدایت شونده دقیق قرن بیست و یکم عمل کرده است (Coates, 2019). با آشکار شدن قدرت این ابزارهای جدید، دولت‌های بوش، اوباما، ترامپ و بایدن به‌طور فزاینده‌ای بر آنها تکیه کرده‌اند. حتی اگر آمریکا مستقیماً تحریم را به ابزار جنگ تبدیل نکرده باشد، به تعبیری «فشار و اجبار اقتصادی راه حل میانه جنگ و دیپلماسی و زود بازده است؛ افزودن دندان به دیپلماسی است که اگر جواب نداد، گاز بگیر» (Event, 2022).

دولت آمریکا تحریم‌های گسترده‌ای علیه روسیه و چین نیز اعمال کرده است. اعمال تحریم علیه روسیه و چین در دوره ریاست جمهوری جو بایدن بسیار قابل توجه بوده است. دور جدید تحریم‌های روسیه پس از آغاز جنگ اوکراین در فوریه ۲۰۲۲ آغاز شد. پس از الحاق کریمه به

1. economic warfare rather than economic coercion
2. Michael Hayden

روسیه در سال ۲۰۱۴ موجی از تحریم‌ها علیه روسیه اعمال شده بود اما آنها باعث تغییر رفتار روسیه نشد و علیه آن بازدارندگی ایجاد نکرد. پس از آغاز جنگ اوکراین، اتحادیه اروپا در تحریم روسیه پیشگام شد و هشت بسته تحریمی را علیه آن اعمال کرد که شامل اقدامات محدود کننده هدفمند (تحریم‌های فردی)، تحریم‌های اقتصادی و اقدامات دیپلماتیک می‌شود. در مجموع، با در نظر گرفتن تحریم‌های فردی قبلی اعمال شده پس از الحاق شبه جزیره کریمه در سال ۲۰۱۴، اتحادیه اروپا ۹۸ نهاد و ۱۱۵۸ شخص روس را تحریم کرده است (Berlin, 2022). مطابق مصوبه «شورای مقررات ۱۹۰۵/۲۰۲۲ اتحادیه اروپا»^۱ که در ۶ اکتبر ۲۰۲۲ به‌عنوان بخشی از هشتمین بسته تحریمی تصویب شد، اتحادیه اروپا نیز محدودیت‌های تحریم‌های ثانویه را علیه طرف‌هایی که تحریم‌های روسیه را رعایت نکنند، اعمال می‌کند. خسارات وارده به اقتصاد روسیه آنچنان که انتظار می‌رفت، پس از فشارهای اولیه، چندان چشمگیر نبوده است. به‌عنوان مثال، در ماه‌های فوریه و مارس، انتظارات نگران کننده‌ای وجود داشت که اقتصاد روسیه سال ۲۰۲۲ تا ۲۵ درصد کوچکتر شود. اما اینگونه نشد. اکنون پیش‌بینی بانک جهانی حدود ۸ درصد است. ارزیابی دولت روسیه ۴ درصد است که بهتر از حد انتظار است. روسیه به‌دلیل مهارت بالای بانک مرکزی و وزارت دارایی موفق به حفظ ثبات مالی شده است. روسیه با مداخله در بازار و کنترل پول ملی توانسته است نرخ ارز را ثابت نگه دارد (Timofeev, 2022).

علاوه بر اروپا، دولت آمریکا نیز در ذیل برنامه تحریم‌های مربوط به اوکراین/ روسیه، از طریق فرمان‌های اجرایی رئیس‌جمهوری (جو بایدن) و مصوبات کنگره این کشور را تحریم کرد. در این راستا بود که فرمان اجرایی ۱۴۰۶۵ رئیس‌جمهوری آمریکا در ۲۱ فوریه ۲۰۲۲ مبنی بر مسدود کردن اموال برخی افراد و ممنوعیت برخی معاملات با برخی نهادها علیه روسیه اعلام شد. کنگره آمریکا نیز برای تغییر رفتار و بازدارندگی روسیه در جنگ اوکراین، نظام بانکی آن را تحریم کرد (The U.S. Department of the Treasury, 2022-A). میزان تحریم‌هایی که علیه روسیه در خلال بحران اوکراین اعمال شد، در نوع خود پس از جنگ جهانی دوم علیه قدرت‌های بزرگ بی‌سابقه بوده است. با این وصف در تغییر رفتار روسیه در جنگ اوکراین، به نتیجه ملموسی منجر نشده است.

دولت آمریکا در ادامه تحریم‌های قبلی چین، از سال ۲۰۲۱ تحریم‌های متفاوتی علیه این کشور نیز اعمال کرده است. بخشی از این تحریم‌ها به نقض حقوق بشر در اقلیت مسلمان

اویغور^۱ استان سین کیانگ^۲ مرتبط بوده است. در این رابطه دفتر صنعت و امنیت^۳ وزارت بازرگانی آمریکا، آکادمی علوم پزشکی نظامی چین و ۳۴ نهاد شامل ۲۳ شرکت و مؤسسه تحقیقاتی در حوزه بیوتکنولوژی به دلیل همکاری با ارتش چین و نیز همکاری با سایر شرکت‌هایی که آمریکا، پیشتر آنها را تحریم کرده بود، مجازات کرد (Cbcnews, 2021). بخش دیگری از تحریم‌های دولت آمریکا علیه چین، به دلیل راهبرد این کشور در قبال مسائل داخلی و شیوه حکومت در هنگ کنگ اعمال می‌شود. آمریکا هفدهم مارس سال ۲۰۲۲، ۲۴ مقام دیگر چین و هنگ کنگ را تحریم کرد. مؤسسات مالی خارجی که آگاهانه معاملات قابل توجهی با افراد فهرست شده انجام می‌دهند، مشمول تحریم‌های ثانویه آمریکا خواهند بود (China Briefing Team, 2022).

در دوره ریاست جمهوری بایدن، آمریکا برای جلوگیری از قدرت‌یابی چین، برای تشدید «جنگ سرد در زمینه فناوری»^۴ علیه این کشور، جریان صادرات «نیمه‌هادی‌های پیشرفته و تجهیزات تولید نیمه‌هادی»^۵ به پکن را کاهش داده است (The US Treasury, 2022-B/). Brand, 2022). آمریکا برای کاهش سرعت پیشرفت چین می‌کوشد در زمینه فناوری‌های پیشرفته به‌ویژه صادرات چیپ^۶، علیه چین تحریم‌های شدیدی اعمال کند.

با توجه به تداوم و گسترش استفاده آمریکا از ابزار تحریم، این ابزار به تهدیدی برای سایر کشورها تبدیل شده است. این امکان وجود دارد که آمریکا به هر بهانه‌ای، کشورهای دیگر را تحریم کند. به این دلیل به تدریج اندیشه مقاومت در برابر آن، در میان کشورهای تحریم شده، به راهبردی گریزناپذیر تبدیل می‌شود. اندیشه تشکیل باشگاهی از کشورهای تحریم شده، با ابتکار جمهوری اسلامی آغاز شده اما هنوز فراگیر نشده است. این باشگاه موجب می‌شود از تأثیرات تحریم‌های آمریکا کاسته شود و هر چه این باشگاه قوی‌تر باشد، تحریم‌ها نیز ناکارآمدتر خواهند شد.

1. Uyghur Muslims
2. Xinjiang province
3. The Department of Commerce's Bureau of Industry and Security (BIS)
4. Technological cold war
5. High-end semiconductors and semiconductor-manufacturing equipment
6. Cheap

نتیجه گیری

هدف این نوشتار، بررسی وجوه گوناگون تحریم‌ها در سیاست خارجی بود. نتایج پردازش فرضیه مقاله، حاکی از آن است که تحریم به مهمترین ابزار سیاست خارجی آمریکا تبدیل شده است و این کشور می‌کوشد ضمن حفظ کاربردهای کلاسیک تحریم مانند تغییر رفتار بازیگران مخالف، از آن برای حفظ موقعیت رو به افول خود در عرصه جهانی به‌منظور مهار و در صورت امکان سرنگونی بازیگران و کشورهایی که هژمونی و نظم با محوریت آمریکا را نمی‌پذیرند، استفاده کند. با ناکامی‌های نظامی آمریکا به‌ویژه در عراق و افغانستان، این کشور می‌کوشد از تحریم‌ها بیشتر استفاده کند. تحریم‌های آمریکا طیف بسیار گسترده‌ای از مسائل اقتصادی و مالی تا علمی - بهداشتی، سیاسی - دیپلماتیک و نظامی را دربرمی‌گیرد. راهبرد آمریکا به‌ویژه از آغاز جنگ سرد، ایجاد بازدارندگی رقبای و تشکیل رژیم بین‌المللی در همه زمینه‌ها به‌ویژه تحریم است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد تحریم‌ها در راهبرد سیاست خارجی آمریکا از ابزار بازدارنده برای تغییر رفتار کشورهای رقیب و متخصص به ابزار تغییر رژیم و جنگ علیه آنها تبدیل شده است. فرایند استفاده آمریکا از تحریم، دگردیسی ماهیتی آن را نیز نشان می‌دهد. با گذر زمان، استفاده این کشور از تحریم‌ها بیشتر شده است و همواره تحریم‌ها از نظر کمی و کیفی در حال افزایش هستند. در حالی که پیش‌بینی می‌شد با توجه به ناکامی تحریم‌ها در دهه ۱۹۹۰، آمریکا، جایگاه تحریم را در اولویت‌های ابزاری سیاست خارجی خود تغییر دهد اما شواهد بررسی شده در این مقاله از جمهوری اسلامی، سوریه و ونزوئلا، چین و روسیه نشان می‌دهد که تحریم‌ها در سیاست خارجی آمریکا از نظر کمی و کیفی به‌ویژه تحریم‌های ثانویه در حال گسترش هستند و آمریکا می‌کوشد با رژیم بین‌المللی تحریم‌ها، موقعیت خود را در ساختار و سلسله مراتب قدرت جهانی حفظ و بازتولید کند.

آمریکا بیش از آنکه تحریم را از منظر اقتصادی مورد توجه قرار دهد، آن را به سلاحی تبدیل کرده است که رفتار سایر بازیگران را تنظیم کند. بررسی تحریم‌های گسترده آمریکا از دهه ۱۹۹۰ و به‌ویژه از دوره ریاست جمهوری باراک اوباما نشان می‌دهد این ابزار به‌رغم فشار شدید و ضدحقوق بشری به مردم کشورهای تحریم شده، موجب تغییر رفتار و تغییر رژیم در کشورهای مذکور نشده است. ولی آمریکا همچنان می‌کوشد با استفاده از تحریم، مزیت نسبی خود را به سایر رقبای ثبات کند. همانگونه که در مقابل سلاح‌های هسته‌ای آمریکا، بازدارندگی ایجاد شد، تحریم‌ها به‌دلیل ناکارآمدی بنیادی و تعدد استفاده از آن، مطلوبیت خود را از دست داده‌اند. تداوم

تحریم‌های آمریکا علیه کره شمالی طی دو دهه اخیر نه تنها موجب تغییر رفتار مقامات پیونگیانگ نشده است بلکه این کشور برنامه‌های نظامی خود را همچنان ادامه می‌دهد. به‌علاوه تحریم گسترده روسیه از طرف اروپا و آمریکا نه تنها موجب توقف عملیات نظامی روسیه در اوکراین نشده بلکه مسکو همچنان به جنگ ادامه می‌دهد.

تجربه ایران همانگونه که نفیو در کتاب هنر تحریم‌ها به آن اشاره می‌کند، الگویی شده که ناکارآمدی تحریم‌ها را در عرصه بین‌المللی نشان می‌دهد. به گفته مقامات دولت ترامپ دیگر هیچ تحریمی باقی نماند بود که علیه ایران استفاده نشود اما به اعتراف کارشناسان اندیشکده‌های آمریکایی این تحریم‌ها به اهداف اصلی خود که تغییر رفتار و تغییر نظام ایران و کشورهای دیگر از جمله روسیه بوده، نرسیده است. گذار از تحریم به جنگ نیز با توجه به تجربیات آمریکا در جنگ‌ها، دردناک بوده و مسیر تحریم‌ها به‌رغم اصرار آمریکا در مسیر فرسایش قرار گرفته‌اند. هرچقدر دامنه استفاده ابزاری آمریکا از تحریم بیشتر می‌شود، طیف بیشتری از اصول حقوق بین‌الملل بشر نقض می‌شود و همین مسئله بر مقاومت جهانی در مقابل استفاده آمریکا از تحریم می‌افزاید. در این راستا، اندیشه شکل‌گیری باشگاهی از کشورهای تحریم شده، بسیار ضروری و مفید خواهد بود. باشگاهی که با تداوم تحریم، گسترده‌تر و قوی‌تر خواهد شد.

پیشنهاد‌های کاربردی و رسانه‌ای

- پیشنهاد می‌شود بر اساس یافته‌های این مقاله، مجموعه مستندی در پرس‌توی درباره تحریم‌های آمریکا علیه ایران، چین و روسیه و تبعات ضدحقوق بشری آن، تهیه و پخش شود.
- به بهانه‌های مختلف خبری به تناقض سیاست‌های اعلامی و اعمالی آمریکا در مورد حقوق بشر اشاره شود. در این زمینه می‌توان تحریم‌های غذایی و دارویی را مثال آورد.
- ایجاد باشگاه رسانه‌ای در کشورهای تحریم شده و تهیه برنامه‌های مشترک، راهبرد مفیدی به نظر می‌رسد. این اقدام می‌تواند باعث کاهش آثار تحریم‌ها و شکستن رژیم بین‌المللی تحریم‌ها شود.
- برجسته‌سازی آسیب‌های تحریم‌های آمریکا، نه تنها علیه کشورهای تحریم شده بلکه سایر کشورها و حتی تحریم‌کنندگان همچنان ادامه یابد. برای نمونه آسیب‌پذیری کشورهای اروپایی در زمینه انرژی از تحریم روسیه بررسی شود.

- برجسته‌سازی آثار پنهانی تحریم‌ها در زمینه‌های مختلفی که موجب تحریک و تهییج افکار عمومی در جهان می‌شود، اهمیت ویژه دارد. در این راستا، تبیین پیامدهای مختلف تحریم‌هایی که توسط آمریکا، «تحریم هوشمند» خوانده می‌شوند، ضروری است.
- برجسته‌سازی تحریم به‌مثابه نقض نسل‌های حقوق بشر؛ مواردی مانند: حق بر حیات؛ حق بر سواد؛ حق بر غذا؛ حق بر سلامت و موارد مشابه، به مانند گذشته مد نظر برنامه‌سازان قرار گیرد. در این موارد حتی می‌توان آثار تحریم‌ها را با اقدامات گروه‌های تروریستی و تکفیری نیز مقایسه کرد.
- برندسازی عنوان «اعتیاد به بیماری و جنون تحریم» برای آمریکا، تاکتیک رسانه‌ای مناسبی محسوب می‌شود. در این زمینه می‌توان از مفاهیم نظریه‌پردازان منتقد آمریکایی چون ریچارد هاس و نیز رصد دقیق گزارش‌های اندیشکده‌های معتبر آمریکایی و مقالات آنها برای مستندسازی گزارش‌ها و برنامه‌ها بهره برد.
- تجمع آماری عوارض و پیامدهای تحریم‌های آمریکا علیه کشورهای هدف تحریم واقع شده‌اند، در گزارش‌های خبری شبکه‌های برون‌مرزی می‌تواند تصویر بهتری از تحریم‌های آمریکا برای جهانیان ارائه دهد.
- آمریکا در فرایند تحریم‌های خود، برخی کالاها و موارد خاص را نه تنها تحریم نمی‌کند بلکه به‌طور غیرمستقیم زمینه را برای صدور بیشتر آنها فراهم می‌کند تا به این وسیله وابستگی و آسیب‌پذیری کشورهای تحریم شده را بیشتر کند. شناسایی و معرفی این وجوه پنهان تحریم‌ها برای نشان دادن استانداردهای دوگانه آمریکایی مفید خواهد بود.
- از زبان کارشناسان بر این نکته تأکید شود که تحریم‌های آمریکا در حوزه اقتصادی به «تروریسم اقتصادی» و در حوزه بهداشت و درمان به «تروریسم دارویی» تبدیل شده است.
- فرایند، ضرورت‌ها و وضعیت تأسیس باشگاه کشورهای تحریم شده و نیز روند رویگردانی کشورها از دلار از زبان کارشناسان در برنامه‌های مرتبط تبیین شوند.
- در قالب گزارش‌های ویژه به علل و نتایج تغییر جایگاه تحریم در سیاست خارجی آمریکا از ابزار بازدارندگی و تغییر رفتار به ابزار تغییر نظام سیاسی و جنگ پرداخته شود.

پیشنهادها برای تحقیقات آتی

- ۱- پیشنهاد می‌شود موضوع ایجاد باشگاه کشورهای تحریم شده، از سطح رسانه‌ای به سطح مباحث عمیق نظری و علمی ارتقاء داده شود و حتی نتایج حاصله در نشریات معتبر بین‌المللی منتشر شود تا در این زمینه گفت‌وگوهای سازنده صورت گیرد.
- ۲- پیشنهاد می‌شود انجام پژوهش‌های علمی و استفاده از نظریه «موازنه تهدید» به جای «موازنه قوا» برای ایجاد ائتلاف ضدتحریم در عرصه بین‌المللی و تبیین علمی موازنه تهدید ضد تحریم‌ها در اولویت قرار گیرد.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- پورقصاب امیری، علی و محمدتقی قراچورلو (۱۳۹۹)، «واکاوی نقض حقوق بشر و تحریم‌های ثانویه آمریکا علیه ایران»، **پژوهشنامه حقوق بشری**، سال ششم، شماره ۳ (پیاپی ۲۲)، صص ۷۵-۹۳.
- حسینی‌محبوب، حسین، ستار عزیزی و محسن محبی (۱۳۹۹)، «تحریم‌های اقتصادی یکجانبه در میانه اعمال قدرت نرم و سخت»، **مطالعات قدرت نرم**، شماره ۲۵، صص ۳۱-۴۹.
- رحمانی، شهرام و جعفری افشین (۱۳۹۸)، «تقابل یک‌جانبه‌گرایی و حاکمیت قانون در حقوق بین‌الملل؛ مطالعه موردی: تحریم‌های آمریکا علیه ایران»، **پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام**، دوره ۹، ش ۴، صص ۵۳-۷۱.
- قاسمی، فرهاد (۱۳۸۴)، **رژیم‌های بین‌المللی**، تهران: میزان.
- نفیو، ریچارد (۱۳۹۷)، «هنر تحریم‌ها، نگاهی از درون میدان»، ترجمه معاونت اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کد موضوعی ۳۴۰، شماره مسلسل ۱۵۸۶۱.
- مجاهد، فرهنگ، جودکی، محسن، ذاکرمسکر، امیرحسین و علوی، سیدیحیی (۱۳۹۷)، «طراحی مدل مفهومی الزامات استفاده از ابزار تحریم در پیشبرد اهداف سیاست خارجی ایالات متحده»، **فصلنامه اقتصاد دفاع**، دوره ۸، ش ۳، صص ۷۳-۹۴.
- نوری، وحید (۱۳۹۹)، «تکوین و تکامل تحریم‌های مالی در سیاست خارجی آمریکا»، **مطالعات راهبردی**، دوره ۲۳، شماره ۱، شماره پیاپی ۸۷، صص ۸۳-۱۱۳.

منابع انگلیسی

- Berlin, Maria Perrotta (2022), «The Effects of Sanctions», Available at: https://freepolicybriefs.org/wpcontent/uploads/2022/05/freepolicybriefs20220509_v2-1.pdf
- Brands, Hal (2022), «Biden's Chip Limits on China Mark a War of High-Tech Attrition», Available at: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2022-10-09/biden-s-chip-limits-on-china-mark-a-war-of-high-tech-attrition>
- Bolton, John (2020), **The Room Where It Happened: A White House Memoir**, Simon & Schuster.
- Cbnews (2021), «Biden administration imposes sanctions against China over abuse of Uyghurs», Available at: <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/biden-administration-imposes-sanctions-against-china-over-abuse-uyghurs-n1286100>
- China Briefing Team (2022), US-China Relations in the Biden-Era: A Timeline, Available at: <https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-biden-era-a-timeline/>
- CFR (2019), «A Conversation With Brian Hook», Available at: <https://www.cfr.org/event/conversation-brian-hook>
- Coates, Benjamin (2019), «A Century of Sanctions», Available at: https://origins.osu.edu/article/economic-sanctions-history-trump-global?language_content_entity=en
- Crossette, Barbara (1995), Iraq Sanctions Kill Children, U.N. Reports, Available at: <https://www.nytimes.com/1995/12/01/world/iraq-sanctions-kill-children-un-reports.html>
- D'Amato, Anthony (2010), "The Moral and Legal Basis for Sanctions", Faculty Working Papers. Paper 95, Available at: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/facultyworkingpapers/95>
- Drezner, Daniel W. (2019), «Economic Statecraft in the Age of Trump», **The Washington Quarterly**, Fall, 42: 3 pp. 7–24.
- Event , Virtual (2022), Containing Crisis: Strategic Concepts for Coercive Economic Statecraft on China, Available at: <https://www.cnas.org/events/virtual-event-containing-crisis-strategic-concepts-for-coercive-economic-statecraft-on-china>
- Fish, Daniel W. (2000), «war, embargo or nothing: US sections in historical perspective», **global dialogue**, vol.2, No.3.
- Fishman, Edward (2020), «How to Fix America's Failing Sanctions Policy», Available At: <https://www.cnas.org/publications/commentary/how-to-fix-americas-failing-sanctions-policy>

- Gavin, Francis J. (2015), «Strategies of Inhibition; U.S. Grand Strategy, the Nuclear Revolution, and Nonproliferation», **International Security**, Vol. 40, No. 1.
- Hackenbroich, Jonathan and Filip Medunic and Pawel Zerka (2022), Tough trade: The hidden costs of economic coercion. Policy Brief, Available at: <https://ecfr.eu/publication/tough-trade-the-hidden-costs-of-economic-coercion/>
- Haass, Richard (1997), 'Sanctioning Madness', **Foreign Affairs**, Vol. 76, No. 6 (Nov. - Dec., 1997), pp. 74-85
- Haass, Richard (2020), **The world: a brief introduction**, Richard Haass. Description: New York: Penguin Press.
- Hanaia, Richard (2020), «Ineffective, Immoral, Politically Convenient: America's Overreliance on Economic Sanctions and What to Do about It, Policy Analysis » No. 884, Cato Institute, Available at: <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/ineffective-immoral-politically-convenient-americas-overreliance>
- Huth, Paul. K. (1999), «Deterrence and International Conflict: Empirical Findings and Theoretical Debate», **Annual Review of Political Science**, 2, pp. 25–48.
- Katzman, Kenneth (2007), «The Iran Sanctions Act (ISA)», Order Code RS20871, Available at: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS20871.pdf>
- Kim, Dong Jung (2018), «Economic Deterrence Through Economic Engagement», **Foreign Policy Analysis**, Volume 15, Issue 2.
- Mandelbaum, Michael (2022), **The Four Ages of American Foreign Policy: Weak Power, Great Power, Superpower, Hyperpower**, Oxford University Press.
- Mohsin, Saleha (2021), «U.S. Freezes Nearly \$9.5 Billion Afghanistan Central Bank Assets», Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-08-17/u-s-freezes-nearly-9-5-billion-afghanistan-central-bank-assets?leadSource=verify%20wall>
- Mulder, Nicholas (2022), **The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War**, Yale University Press.
- Phillips, James (2020), Trump Applies More "Maximum Pressure" on Iran, Available at: <https://www.heritage.org/middle-east/commentary/trump-applies-more-maximum-pressure-iran>
- Rosenberg, Elizabeth, Daniel Drezner, Julia Solomon-Strauss and Zachary K. Goldman (2016), «The New Tools of Economic Warfare Effects and Effectiveness of Contemporary U.S. Financial Sanctions», the Center for a New American Security (CNAS).
- Stuart, Davis and Immanuel Ness (2022), **Sanctions as war: anti-imperialist perspectives on American geo-economic strategy**, Boston: Brill.

Seib, Jerry (June 16, 2020), Virtual Meeting: A Conversation with Brian Hook, Available At: <https://www.cfr.org/event/virtual-meeting-conversation-brian-hook>

The U.S. Department of the Treasury (2022), «The Ukraine-/Russia-related Sanctions program», Available at: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/ukraine-russia-related-sanctions>

Timofeev ,Ivan and Dmitry Kiku (2022), «New Stage of EU Sanctions Policy: Extraterritorial Measures», Available at: <https://valdaiclub.com/a/highlights/new-stage-of-eu-sanctions-policy-extraterritorial/>

Timothy J. Lynch, (2020), **In the Shadow of the Cold War, American Foreign Policy from George Bush Sr.to Donald Trump**, Cambridge University Press. us congress (2017), «countering america’s adversaries, through sanctions act», public law 115–44—aug. 2, 2017, Available at: <https://congress.gov/115/plaws/publ44/PLAW-115publ44.pdf>

US Department of the Treasury (2022-A), «Office of Foreign Assets Control - Sanctions Programs and Information», Available at: <https://home.treasury.gov/policy-issues/office-of-foreign-assets-control-sanctions-programs-and-information> .

US Department of the Treasury (2022-B), «Chinese Military Companies Sanctions», Available at: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/chinese-military-companies-sanctions>

World data (2022), «Inflation rates in Venezuela», Available at: <https://www.worlddata.info/america/venezuela/inflation-rates.php>